

Α. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗ-ΣΥΜΕΩΝΙΔΗ, Β. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΟΥ, Α. ΙΟΡΔΑΝΙΔΟΥ,
Ε. ΚΑΡΑΝΤΖΟΛΑ, Χ. ΚΟΣΕΓΙΑΝ, Μ. ΜΗΤΣΙΑΚΗ, Μ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ,
Α. ΦΛΙΑΤΟΥΡΑΣ, Σ. ΧΑΤΖΗΣΑΒΒΙΔΗΣ & Ε. ΧΟΝΤΟΛΙΔΟΥ

Οι καινοτομίες του νέου Προγράμματος Σπουδών για τη γλώσσα στην υποχρεωτική εκπαίδευση

Abstract

This paper presents the New Language Curriculum, which was recently introduced in Greek Compulsory Education. The new curriculum grew out of a project initiated by the Institute of Educational Policy and it has been inspired by the European policies and practices for outcome-oriented curricula. Our work is directed towards a twofold aim: (a) to provide general information on the curriculum design components and principles; and (b) to highlight the curriculum innovative/novel concepts for the subjects of Modern Greek, Literature, and Ancient Greek.

Εισαγωγή

Στο πρώτο μέρος θα δοθούν γενικές πληροφορίες για το νέο Πρόγραμμα Σπουδών (στο εξής ΠΣ) για τη γλώσσα στην υποχρεωτική εκπαίδευση¹ και στο δεύτερο μέρος θα παρουσιαστούν οι καινοτομίες για τα γνωστικά αντικείμενα της Νεοελληνικής Γλώσσας, της Λογοτεχνίας, της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας (από το πρωτότυπο) και της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας (από μετάφραση).

Αξίζει να σημειωθεί ότι τα μέλη της επιτροπής για το νέο ΠΣ για τη γλώσσα μοιράζονταν κοινές απόψεις για τη γλώσσα και τη διδακτική της, απόψεις σύμφωνες με τη σύγχρονη διεθνή βιβλιογραφία.

1. Γενικά

Η εκπόνηση νέων ΠΣ αποτέλεσε ευρωπαϊκή επιταγή, υπήρξε δηλαδή κοινή επιθυμία των κρατών-μελών της ΕΕ για εναρμόνιση με τις αρχές του Συμβουλίου της Ευρώπης (www.coe.int/lang) σε θέματα ΠΣ (βλ. Beacco κ.ά. 2010). Πιο συγκεκριμένα για την Ελλάδα το έργο ύστερα από πρόταση του τότε Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (ΠΙ) και σημερινού Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Θερμές ευχαριστίες στην καθ. Ζωή Γαβριηλίδου και στην Ελευθερία Ζάγκα, σχολική σύμβουλο, των οποίων η συμβολή ήταν καθοριστική στην εκπόνηση του νέου Προγράμματος Σπουδών για τη γλώσσα στην υποχρεωτική εκπαίδευση. Το όνομά τους παραλείπεται λόγω της απόφασης των διοργανωτών του συνεδρίου για συμμετοχή σε αυτό με μία μόνο ανακοίνωση.

¹ Στην ιστοσελίδα του ΥΠΑΙΘ αναφέρεται ότι κατά το 2014 τα νέα ΠΣ είναι συμπληρωματικά προς τα ισχύοντα.

(ΙΕΠ) εντάχθηκε το 2010 στο ΕΣΠΑ στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος “Εκπαίδευση και διά βίου μάθηση” και ειδικότερα στην Πράξη “Νέο Σχολείο (Σχολείο 21ου αιώνα)”. Επίσης υπάρχει σύγκλιση στόχων με το Ψηφιακό Σχολείο <http://dschool.edu.gr>. Ο γενικός συντονισμός και ο συνολικός σχεδιασμός για τα νέα ΠΣ έγινε από το ΠΙ/ΙΕΠ Στο πλαίσιο του έργου αυτού έχουν παραχθεί δύο κείμενα που κατατέθηκαν το 2011: (1) το “Πρόγραμμα σπουδών” (ΠΣ) και (2) ο “Οδηγός για τον εκπαιδευτικό” (με εφαρμογές στα εκπαιδευτικά σεμνάρια). Και τα δύο κείμενα είναι διαθέσιμα στη διεύθυνση <http://dschool.edu.gr>.

Το πρώτο κείμενο, το νέο ΠΣ δηλαδή, 300 περίπου σελίδων, περιλαμβάνει ένα εισαγωγικό θεωρητικό κείμενο με το πλαίσιο αρχών που ακολουθείται από έναν πίνακα τεσσάρων στηλών, όπου παρουσιάζονται τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, οι βασικές θεματικές ενότητες για κάθε τάξη, τα κειμενικά είδη, οι δραστηριότητες και, τέλος, το προτεινόμενο εκπαιδευτικό υλικό.

Στο δεύτερο κείμενο, στον “Οδηγό για τον εκπαιδευτικό”, 500 περίπου σελίδων, περιλαμβάνονται το θεωρητικό πλαίσιο για τη διδασκαλία της ελληνικής ως μητρικής (Γ1) και ως δεύτερης γλώσσας (Γ2), ενδεικτικά διδακτικά σεμνάρια για την ελληνική ως Γ1 και ως Γ2, ερωταποκρίσεις γύρω από θέματα της εκπαιδευτικής διαδικασίας καθώς και γλωσσάρι εννοιών και όρων για τη θεωρητική υποστήριξη των εκπαιδευτικών.

Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν προβλεπόταν συγγραφή νέων σχολικών βιβλίων, επειδή τα σχολικά βιβλία ήταν σχετικά πρόσφατα, αφού η συγγραφή τους είχε ολοκληρωθεί το 2005. Και για τον λόγο αυτό κρίθηκε σκόπιμο το κείμενο του νέου ΠΣ να είναι αναλυτικό. Το νέο ΠΣ για τη γλώσσα δεν συνιστά μια επανάσταση παρά αποτελεί μια προοδευτική εξέλιξη των προηγούμενων ΠΣ (βλ. ΔΕΠΠΣ 2003· Χατζησαββίδης 2009· Αναστασιάδη κ.ά. 2011).

Σύμφωνα με τις αρχές του νέου ΠΣ η γλώσσα δεν είναι μόνο όργανο επικοινωνίας αλλά και το κλειδί για τη γνωστική ανάπτυξη, την προσωπική εξέλιξη και τη δόμηση της ταυτότητας του κάθε ομιλητή. Ακολουθείται το πλαίσιο αρχών του ΚΕΠΑ (Κοινού Ευρωπαϊκού Πλαισίου Αναφοράς για τις γλώσσες). Επίσης ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι αναβαθμισμένος και απαιτούνται συνεργασίες μεταξύ των εκπαιδευτικών. Υιοθετείται η έννοια της διά βίου μάθησης τόσο για τον εκπαιδευτικό όσο και για τον μαθητή.

Βασικό θεωρητικό πλαίσιο του νέου ΠΣ είναι ο εποικοδομισμός (constructivism), σύμφωνα με τον οποίο ο μαθητής μαθαίνει αυτενεργώντας και συνεργαζόμενος και όχι παραλαμβάνοντας τη γνώση έτοιμη από τους εκπαιδευτικούς. Η γνώση είναι κατασκευή (construction) του υποκειμένου και όχι έξωθεν προερχόμενο ή μεταβιβάσιμο περιεχόμενο. Υιοθετείται επίσης ο κριτικός γραμματισμός (βλ. Baynham 2000· Κωστούλη 2005) καθώς και το παιδαγωγικό μοντέλο των Core & Kalantzis (1993), Learning by doing, σύμφωνα με το οποίο η μάθηση επιτυγχάνεται μέσω δράσης.

Το νέο ΠΣ προωθεί τη μαθητοκεντρική διδασκαλία και θέτει νέους στόχους διατυπωμένους με τη μορφή δεξιοτήτων προς επίτευξη. Οι νέοι αυτοί στόχοι

ΟΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΕΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ

αποβλέπουν ξεκάθαρα: (α) στην όξυνση της κριτικής ικανότητας των μαθητών· (β) στην ενίσχυση της διαπολιτισμικότητας· (γ) στη διαμόρφωση θετικής εικόνας για το σχολείο και στην απόλαυση του μαθήματος· (δ) στην καλλιέργεια γλωσσικών αλλά και κοινωνικών δεξιοτήτων· (ε) στην υιοθέτηση ενός ευέλικτου πλαισίου διαφοροποιημένης παιδαγωγικής· και (ς) στην παγίωση και επέκταση της διαθεματικότητας.

Επίσης κεντρικές επιλογές του νέου ΠΣ είναι η ανάπτυξη των πολυγραμματισμών με τη χρήση ΤΠΕ (βλ. Vosniadou 1997· Βοσνιάδου 2006) και πολυτροπικών κειμένων (Χοντολίδου 2000· Παπαδοπούλου 2005), η κατάρτιση των στεγανών μεταξύ των μαθησιακών αντικειμένων, η χρήση ποικίλων στρατηγικών, η καλλιέργεια του προφορικού λόγου, η ανακατανομή του σχολικού χρόνου και οι νέοι τρόποι αξιολόγησης. Τέλος, η έννοια της διδακτέας ύλης αποκτά νέο περιεχόμενο.

2. Οι καινοτομίες του νέου ΠΣ για τη γλώσσα

Το νέο ΠΣ για τη γλώσσα στην υποχρεωτική εκπαίδευση περιλαμβάνει τα γνωστικά αντικείμενα της Νεοελληνικής (ΝΕ) Γλώσσας, της ΝΕ Λογοτεχνίας και της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας. Υπάρχουν πολλές καινοτομίες² στο νέο ΠΣ, οι οποίες θα εξεταστούν κατά γνωστικό αντικείμενο.

2.1 ΝΕ Γλώσσα

Θα εξεταστούν οι καινοτομίες ως προς τα εξής δέκα σημεία:

2.1.1 Ως προς τους σκοπούς

Ως βασικός σκοπός τίθεται η ανάπτυξη κριτικού γραμματισμού, σύμφωνα με τον οποίο κάθε πολιτισμικό προϊόν προσεγγίζεται μαθησιακά ως ένα πολυεπίπεδο αποτέλεσμα ιδεολογικών, κοινωνικών και τεχνολογικών διεργασιών σε άμεσο συσχετισμό με την κοινωνική ζωή.

2.1.2 Ως προς το περιεχόμενο

Επιδιώκεται η καλλιέργεια όχι μόνο γλωσσικών αλλά και κοινωνικών δεξιοτήτων, για να μετέχουν οι μαθητές στο πολιτικό, κοινωνικό και πολιτισμικό γίγνεσθαι. Παράλληλα υιοθετείται ιδιαίτερος τρόπος προσέγγισης των κειμένων: (α) οι γλωσσικές μορφές λειτουργούν ως ενδείκτες κοινωνικών παραμέτρων και ως μηχανισμοί δόμησης ταυτοτήτων, ιδεολογιών, στάσεων και συμπεριφορών· (β) η παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου αποτελεί διαδικασία συνεργατική και δημιουργική, όπου οι μαθητές καλούνται να σχολιάζουν και να αξιολογούν τον παραγόμενο λόγο τους.

² Καινοτομίες αποτελούν και οι ερωταποκρίσεις (FAQ, Frequently Asked Questions), που συγκροτούν έναν σύγχρονο τρόπο επίλυσης ενδεχόμενων αποριών του εκπαιδευτικού. Καινοτομία αποτελεί επίσης η προσθήκη γλωσσαρίου, γιατί για πρώτη φορά εισάγονται ρητά όροι γλωσσολογίας, σε συμφωνία με τη διεθνή βιβλιογραφία, που γενικά δεν είναι γνωστοί στο εκπαιδευτικό κοινό.

2.1.3 Ως προς την οργάνωση της ύλης

Πρόκειται για ΠΣ ανοικτού τύπου, όπου ο εκπαιδευτικός θα διδάξει πολλά διαφορετικά κειμενικά είδη και τύπους κειμένων, επιλέγοντας από έναν μεγάλο αριθμό διαφορετικών κειμενικών ειδών ή τύπων κειμένων ανάλογα με το μαθητικό του κοινό, την επικαιρότητα κτλ. Μπορεί ακόμη, αν το κρίνει αναγκαίο, να δουλέψει με διαφορετικά (π.χ. ως προς τον βαθμό δυσκολίας) κείμενα για διαφορετικές ομάδες της ίδιας τάξης, οι οποίες εμφανίζουν διαφοροποιημένες ανάγκες, προκειμένου να επιτύχει κοινούς γενικούς στόχους (λ.χ. την εξοικείωση με τα βασικά χαρακτηριστικά του κατευθυντικού λόγου) αλλά και ταυτόχρονα ειδικούς για κάθε ομάδα ανάλογα με τις ανάγκες της (λ.χ. καλλιέργεια λεξιλογίου στη μία ομάδα, εξοικείωση με βασικές γραμματικές δομές του κατευθυντικού λόγου στην άλλη κτλ.). Υπό την έννοια αυτή καθίσταται συνδημιουργός του εκπαιδευτικού υλικού, το οποίο είναι πια δυνατό, χάρη και στη συνδρομή των νέων τεχνολογιών (χρήση διαδικτύου, διαδραστικού πίνακα κτλ.), να προσαρμόζεται στις ανάγκες της κάθε τάξης, ακόμη και του κάθε μαθητή σύμφωνα με τις αρχές της διαφοροποιημένης παιδαγωγικής.

2.1.4 Ως προς τις διδακτικές μεθόδους

Προκρίνονται η ομαδοσυνεργατική μέθοδος, η διερευνητική μάθηση, η διαφοροποιημένη παιδαγωγική, η χρήση στρατηγικών, με απώτερο στόχο την αυτονομία του μαθητή. Για τον λόγο αυτό υιοθετούνται τα σχέδια εργασίας (project). Είναι αυτονόητο ότι όλες αυτές οι προτάσεις συνδέονται με αλλαγή του τρόπου αξιολόγησης (βλ. 2.1.9).

2.1.5 Ως προς τη χρήση των ΤΠΕ

Η αξιοποίηση των ΤΠΕ στο μάθημα της ΝΕ γλώσσας αποτελεί μια κεντρική επιλογή του παρόντος ΠΣ: οι νέες τεχνολογίες παρέχουν πρόσβαση σε μια αστείρευτη πηγή πληροφοριών και αποτελούν απαραίτητο επικουρικό μέσο για τη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος, εφόσον μπορούν να μετατρέψουν την απόκτηση πληροφοριών σε απόκτηση γνώσεων. Η γνώση όμως, όπως νοείται στο πλαίσιο του κριτικού γραμματισμού που υιοθετείται στο νέο ΠΣ, είναι προϊόν κριτικής αντιμετώπισης της πληροφορίας. Οι ΤΠΕ αντιμετωπίζονται ως γνωσιακά εργαλεία επικοινωνίας αλλά και ως μέσα στοχευμένης πρακτικής εξάσκησης και συμβάλλουν στην εξατομίκευση και τη διαφοροποίηση της διδασκαλίας προσφέροντας ταυτόχρονα ανατροφοδότηση σε σύντομο χρονικό διάστημα. Προτείνεται η ενεργός συμμετοχή των μαθητών σε γλωσσικές δραστηριότητες κατανόησης και παραγωγής λόγου (web 2.0) και χρήση των ΤΠΕ για την παρουσίαση των πληροφοριών με συνδυασμό ήχου, εικόνας και κειμένου. Ενδεικτικά, εκτός από τη χρήση κειμενογράφων, προτείνεται: (α) αξιοποίηση βελτιωμένων μέσων παρουσίασης για τον διδάσκοντα αλλά και τους μαθητές, όταν πρόκειται για παρουσίαση εργασιών· (β) χρήση ιστολογίων για βελτιωμέ-

ΟΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΕΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ

νη επικοινωνία μεταξύ των μαθητών αλλά και του εκπαιδευτικού με τους μαθητές. Με τον τρόπο αυτό η σχολική μάθηση γίνεται πιο ενδιαφέρουσα και διασκεδαστική και η πληροφορία περισσότερο προσβάσιμη (βλ. Σπαντιδάκης 2010).

2.1.6 Ως προς την καλλιέργεια του προφορικού λόγου

Το νέο ΠΣ καλλιεργεί και τις τέσσερις μακροδεξιότητες,³ αλλά δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην κατανόηση και παραγωγή προφορικού λόγου ακαδημαϊκού επιπέδου (με χρήση ΤΠΕ με πολυτροπικά κείμενα), ο οποίος τώρα και με τη βοήθεια των νέων τεχνολογιών (χρήση ψηφιακών μέσων εγγραφής και αναπαραγωγής φωνής) είναι δυνατόν να αναπαραχθεί στην τάξη και να σχολιαστεί από τους μαθητές ή να αξιολογηθεί σύμφωνα με παραμέτρους και κριτήρια που έχουν συζητηθεί εκ των προτέρων. Αν και το νέο ΠΣ δεν εκπονήθηκε για να αντιμετωπίσει το ζήτημα των χαμηλών επιδόσεων των Ελλήνων μαθητών στον διεθνή διαγωνισμό του PISA, ωστόσο έχει ληφθεί υπόψη η ενδυνάμωση των μαθητών στην κατανόηση του γραπτού λόγου (βλ. Παπαδοπούλου 2014).

2.1.7 Ως προς τη διδασκαλία γλώσσας μέσω γνωστικών αντικειμένων (με βάση το περιεχόμενο για την ανάπτυξη ακαδημαϊκών δεξιοτήτων)

Σύμφωνα με αυτό το θεωρητικό πλαίσιο η γλώσσα αντιμετωπίζεται ως αντικείμενο αλλά και ως μέσο διδασκαλίας, αφού προτείνεται ο εμποτισμός των μη γλωσσικών γνωστικών αντικειμένων και με γλωσσικούς στόχους (βλ. Ζάγκκα 2004· υπό δημ.).⁴

2.1.8 Ως προς τη διδασκαλία της ΝΕ ως δεύτερης γλώσσας

Λόγω των κοινωνικών αλλαγών και του μεταναστευτικού ρεύματος προς την Ελλάδα κρίθηκε σκόπιμο για διευκόλυνση των εκπαιδευτικών⁵ να ενσωματωθεί μέσα στο ΠΣ ένα τμήμα που αφορά τη διδακτική της ΝΕ ως δεύτερης γλώσσας. Εδώ περιλαμβάνονται το θεωρητικό πλαίσιο, τα συνήθη λάθη των αλλοδαπών που μαθαίνουν ελληνικά καθώς και προτάσεις για τη διόρθωσή τους (βλ. Αναστασιάδη κ.ά. 2009· Thürmann κ.ά. 2010).

2.1.9 Ως προς τους τρόπους αξιολόγησης

Δίνεται έμφαση στη διαμορφωτική αξιολόγηση. Η αξιολόγηση επιτυγχάνεται με πολλαπλούς τρόπους: με φάκελο εργασιών (portfolio) (βλ. Fleming & Little 2010), με σχέδιο εργασίας (project), με αυτοαξιολόγηση και με ετεροαξιολόγηση με τη χρήση βοηθημάτων αναφοράς (π.χ. χρήση λεξικού, γραμματικής) και λιγότερο με παραδοσιακές μεθόδους, όπως τεστ ή διαγωνίσματα, που αντικα-

³ Κατανόηση και παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου.

⁴ Για τον λόγο αυτό η ομάδα του γλωσσικού γραμματισμού συνεργάστηκε με τις ομάδες της Ιστορίας και Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής και της Γεωγραφίας στη δημιουργία σεναρίων που συμπεριλήφθηκαν στους αντίστοιχους οδηγούς για τον εκπαιδευτικό.

⁵ Επειδή στα ΠΣ των προπτυχιακών κύκλων των ΑΕΙ δεν περιλαμβάνεται αντίστοιχο μάθημα.

τοπτρίζουν την επίδοση του μαθητή σε μία μόνο χρονική στιγμή της μαθησιακής του πορείας.

2.1.10 Ως προς τα διδακτικά σενάρια

Δίνεται έμφαση στη μεθόδευση της διδασκαλίας και για τον λόγο αυτό προτείνονται διδακτικά σενάρια ως δείγματα για κάθε τάξη.

2.2 ΝΕ Λογοτεχνία

Θα εξεταστούν οι καινοτομίες ως προς τα εξής σημεία:

2.2.1 Ως προς τους σκοπούς

Βασικός σκοπός του μαθήματος είναι η “κριτική αγωγή στον σύγχρονο πολιτισμό”. Με τη φράση αυτή επιδιώκουμε να τονίσουμε πως αφετηρία μας είναι το παρόν, τα προβλήματα και τα χαρακτηριστικά του σύγχρονου, περίπλοκου και δυσνόητου κόσμου. Να αναδείξουμε τη λογοτεχνία ως ένα σύνθετο πολιτισμικό φαινόμενο, το οποίο χαρακτηρίζεται από την ιστορικότητα του συγγραφέα, του κειμένου αλλά και των αναγνωστών του, εκπαιδευτικών και μαθητών. Ένα φαινόμενο το οποίο έχει σημαντική θέση στη ζωή μας, γιατί μας δίνει εργαλεία να κατανοήσουμε τον κόσμο και να συγκροτήσουμε την υποκειμενικότητά μας. Σημαντική διάσταση λαμβάνει η ανάπτυξη κριτικού γραμματισμού, καθώς και η ανάπτυξη πολυτροπικού (οπτικο-ακουστικού) γραμματισμού με τη χρήση των ΤΠΕ, ανανεώνοντας όλα τα σημεία της διδακτικής διαδικασίας: από το πώς φθάνουν τα λογοτεχνικά κείμενα στα χέρια των μαθητών μέχρι την ενδυνάμωση των πολιτισμικών αποσκευών και του ορίζοντα προσδοκιών τους: από την ανάπτυξη των τρόπων επικοινωνίας μεταξύ τους και της ομαδικής διαπραγματεύσης του νοήματος των κειμένων μέχρι την πολυμεσική παρουσίαση των ερμηνειών τους και την παραγωγή δικών τους πολυτροπικών κειμένων.

2.2.2 Ως προς το περιεχόμενο

Χωρίς να απαξιώνουμε τα εν χρήσει σχολικά ανθολόγια λογοτεχνικών κειμένων, δεν τα θεωρούμε αποκλειστικό εκπαιδευτικό υλικό για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας ούτε προτείνουμε τη συγγραφή νέων. Διδάσκουμε μια ποικιλία κειμένων, κάποια από τα οποία μπορεί να προέρχονται από τα σχολικά ανθολόγια, μαζί με ολόκληρα λογοτεχνικά βιβλία αλλά και άλλα είδη ‘κειμένων’, τα οποία, ευρισκόμενα στις παρυφές της λογοτεχνίας, κτίζουν έναν γόνιμο διάλογο μαζί της ενώ ταυτόχρονα μπορούν να ελκύσουν τους νεαρούς αναγνώστες και να τους ασκήσουν σε νέους γραμματισμούς (visual, media, computer literacy), όπως κόμικς, κινηματογραφικές ταινίες, τραγούδια. Το παρόν ΠΣ είναι δομημένο έτσι ώστε να συνθέτει μια ποικιλία κειμένων, μικρών και μεγάλων, σε διδακτικές ενότητες με σαφή σκοποθεσία και δραστηριότητες για τους μαθητές, χωρίς όμως να επιβάλλει συγκεκριμένα κείμενα. Στον “Οδηγό για τον εκπαιδευτικό” δίνονται οι αναγκαίες οδηγίες αλλά και προτάσεις για την επιλογή των κειμένων.

2.2.3 Ως προς τη διδακτική μεθοδολογία

Η μεθοδολογική προσέγγιση βασίζεται σε δύο παιδαγωγικές μεθόδους: τη διδασκαλία σε ομάδες και τη μέθοδο *project*. Και οι δύο είναι μαθητοκεντρικές μέθοδοι διδασκαλίας, καλλιεργούν τη συνεργασία, την ομαδικότητα και προσφέρουν δυνατότητα συμμετοχής και κινητοποίησης στους αδύναμους και τους αδιάφορους μαθητές, προωθούν την ενεργητική μάθηση, ενθαρρύνουν την ανάδειξη ενδιαφερόντων, συντελούν στην αναβάθμιση της αυτο-εικόνας και της αυτοπεποίθησης των μαθητών, δίνουν τη δυνατότητα στους μαθητές να εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους στην ομάδα και δίνουν, επίσης, την ευκαιρία στον εκπαιδευτικό να αυτενεργεί. Η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και η μέθοδος *project* μπορούν να διευκολύνουν τη διαφοροποιημένη διδασκαλία και την εναρμόνιση πολλών και διαφορετικών αναγκών, επιπέδων και 'γλωσσών', κάτι που η μετωπική διδασκαλία αδυνατεί να αντιμετωπίσει. Οι μαθητές, όταν εργάζονται σε ομάδες παρουσιάζουν ανετότερα τις προσωπικές τους απόψεις και τα συμπεράσματά τους, μαθαίνουν ο ένας από τον άλλο, αναπτύσσουν κριτική σκέψη, βελτιώνουν τον προφορικό τους λόγο. Σε συνδυασμό με τη μέθοδο *project*, η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία δίνει στους μαθητές την αίσθηση της ενεργού συμμετοχής στην εκπαιδευτική διαδικασία, βελτιώνει τις επικοινωνιακές συνθήκες σε μια τάξη, αυξάνει τον σεβασμό των μαθητών για όλους τους συμμαθητές τους και συμβάλλει στην αποδοχή της ετερότητας. Η διδασκαλία σε ομάδες και η μέθοδος *project* αναδεικνύουν τα ταλέντα και τις ικανότητες όλων των μαθητών: τόσο των 'ικανών', όσο και των 'αδύνατων' μαθητών.

2.2.4 Ως προς την αξιολόγηση

Η αξιολόγηση είναι μια παιδαγωγική και όχι μια φιλολογική διαδικασία. Στο μάθημα της λογοτεχνίας αξιολογούμε την πορεία και την εξέλιξη των μαθητών από τη στιγμή που αρχίσαμε τη διδασκαλία. Ζητούμε να αξιολογήσουμε τις δεξιότητες που απέκτησαν κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας των διδακτικών ενοτήτων και είχαν τεθεί από την αρχή στη σκοποθεσία της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας. Οι μαθητές στο μάθημα της λογοτεχνίας αξιολογούνται όχι με βάση τις γενικότερες γνώσεις και την κουλτούρα τους, αλλά με βάση αυτά που διδάχθηκαν και αυτά που έκαναν στην τάξη. Οι μαθητές αξιολογούνται τόσο για τις ατομικές εργασίες τους όσο και για τη συμμετοχή τους στις ομαδικές εργασίες, για τον προφορικό και γραπτό τους λόγο, για τη γενικότερη συμμετοχή τους στο μάθημα και για τη συμβολή τους στη δουλειά της ομάδας τους.

Η αξιολόγηση του μαθητή εξαρτάται από το είδος της εργασίας που του αναθέτουμε. Οι δραστηριότητες στο μάθημα της λογοτεχνίας είναι σκόπιμα σχεδιασμένες να είναι πολλές και ποικίλες. Η αξιολόγηση γίνεται στη βάση της παραγωγής προσωπικού λόγου για το κείμενο ή για το θέμα για το οποίο μιλά το κείμενο και απομακρύνεται από τη λογική του σωστού/λάθους ή της αναπαραγωγής έτοιμων απαντήσεων που βρίσκονται στα κάθε είδους βοηθήματα που

κυκλοφορούν στο εμπόριο. Στο Γυμνάσιο, όπου υπάρχουν γραπτές εξετάσεις στο τέλος της σχολικής χρονιάς, προτείνεται οι μαθητές να εξετάζονται σε άγνωστο λογοτεχνικό κείμενο, ομοειδές ή ομόθεμο με τις διδακτικές ενότητες που διδάχθηκαν, και με ασκήσεις παρόμοιες με αυτές που δούλεψαν μέσα στην τάξη. Συνολικά, οι μαθητές αξιολογούνται μέσω μιας πλούσιας ποικιλίας δραστηριοτήτων, ερωτήσεων, εργασιών σε μια, αντιστοίχως, πλούσια ποικιλία δεξιοτήτων, οι κυριότερες από τις οποίες αποσκοπούν στην ανάπτυξη κριτικού γραμματισμού καθώς και στην ανάπτυξη αναγνωστικών και εκφραστικών δεξιοτήτων, τόσο σε επίπεδο λόγου όσο και σε επίπεδο εικόνας (ανάπτυξη οπτικο-ακουστικού γραμματισμού). Η άσκηση – και η αξιολόγηση – των μαθητών μας στις δραστηριότητες αυτές αποτελεί την καλύτερη προετοιμασία ώστε να καλλιεργηθεί στις ανώτερες βαθμίδες της εκπαίδευσης μια αυθεντική σχέση με τη γλώσσα της λογοτεχνίας.

2.3 Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία

Θα εξεταστούν οι καινοτομίες ως προς τα εξής σημεία:

2.3.1 Ως προς τους στόχους

Βασικός στόχος της διδασκαλίας κειμένων ΑΕ γλώσσας και γραμματείας στο νέο ΠΣ, είναι να έρθουν σε επαφή οι μαθητές με την πνευματική δημιουργία των αρχαίων Ελλήνων, με την οποία συνδέεται ο νεοελληνικός και ο ευρωπαϊκός πολιτισμός, και να εντοπίσουν ομοιότητες, αναλογίες και διαφορές σε επίπεδο γλωσσικής μορφής αλλά και στο επίπεδο του πολιτισμού, των ιδεών, νοοτροπιών, ηθών-εθίμων, ή άλλων πολιτιστικών στοιχείων χωρίς υπερβολές και ωραιοποιήσεις.

Ειδικότερα ως προς τους γλωσσικούς στόχους επιδιώκεται η έμφαση στη διαχρονία, η παροχή βασικών γνώσεων του συστήματος της ΑΕ (έμφαση στην αναγνώριση τύπων και όχι στην παραγωγή τους – ειδικά για την Α' και Β' Γυμνασίου) καθώς και έμμεσα η βελτίωση του λόγιου χρηστικού επιπέδου της ΝΕ.

Σε σχέση με τη διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής γραμματείας από μετάφραση επιδιώκεται ειδικότερα οι μαθητές από τη μια να αντιληφθούν τη σχέση της λογοτεχνίας με την ανθρώπινη εμπειρία και τη σημασία της για την κατανόηση του αρχαίου ελληνικού κόσμου, και από την άλλη να διερευνήσουν πώς συνδέεται η εικόνα αυτή με την εικόνα που έχουν για τον σύγχρονο ελληνικό και δυτικοευρωπαϊκό πολιτισμό.

2.3.2 Ως προς τη διδακτική μεθοδολογία

Επιλέγεται συνδυαστικό μοντέλο διαδικασίας και περιεχομένων (Κοσεγιάν 2003). Η διδασκαλία προχωρά με ερωταποκρίσεις: ελάχιστες γνώσεις δίνονται από τους καθηγητές (οι έννοιες, οι λέξεις-κλειδιά) και όλα τα υπόλοιπα παράγονται από τους μαθητές, καθώς καλλιεργείται, με τις κατάλληλες τεχνικές, η ικανό-

τητα του μαθητή να οδηγείται όλο και πιο αυτόνομα στη διερεύνηση και στη διατύπωση της νέας γνώσης.

Η επαφή των μαθητών με την ΑΕ γίνεται σταδιακά με αντιπαράθεση προς τη ΝΕ, με έμφαση στη διαχρονία (Cosseyan 2009). Σε γλωσσικό επίπεδο ενισχύεται το λόγιο χρηστικό επίπεδο της ΝΕ, όπου παρατηρούνται οι περισσότερες επιβιώσεις προηγούμενων σταδίων εξέλιξης της ελληνικής. Διδάσκονται στοιχεία (θέματα, προσφύματα, λέξεις), δομές (κλίση, παραγωγή, σύνθεση) και κανόνες μορφολογίας και σύνταξης που πληρούν ταυτόχρονα δύο βασικά κριτήρια: το ετυμολογικό, στον βαθμό που είναι κληρονομημένα από προγενέστερες φάσεις της ελληνικής, και επομένως είναι μη παραγωγικά ή μετρίως παραγωγικά στη ΝΕ και/ή έχουν απολιθωματικό χαρακτήρα, και το χρηστικό, στον βαθμό που χρησιμοποιούνται στον επίσημο λόγο, κυρίως στον γραπτό.

Στο επίπεδο της ετυμολογίας καλλιεργείται η δημιουργία ενός λεξιλογίου από τους ίδιους τους μαθητές. Στο πλαίσιο του μοντέλου διαδικασίας, εκκινώντας από κάποια/ες λέξεις στην αρχική τους βαθμίδα ή σε βασικές μεταπτωτικές βαθμίδες και μέσα από την εκμάθηση δεξιοτήτων παραγωγής και σύνθεσης και τη διδασκαλία ετυμολογικών νόμων, καλούνται οι μαθητές να δημιουργήσουν λέξεις τις οποίες ταξινομούν στο προσωπικό λεξικό που δημιουργούν οι ίδιοι, χωρισμένο σε θεματικές κατηγορίες.

Με βασική αρχή τη μαθητοκεντρική διδασκαλία στο πλαίσιο της διαφοροποιημένης παιδαγωγικής, προωθείται η ομαδοσυνεργατική μέθοδος και τα σχέδια εργασίας (project) που ακολουθούν την αρχή του μεθοδολογικού πλουραλισμού, ώστε να ενεργοποιούνται οι κλίσεις και τα μαθησιακά στίλ του συνόλου των μαθητών, αλλά και να ασκούνται οι διδάσκοντες σε πρακτικές που θα τους επιτρέψουν τη βελτίωση και τον εμπλουτισμό των προσωπικών τους τεχνικών.

2.3.3 Ως προς την επιλογή των κειμένων

Επιλέγονται – με δικαίωμα αυτενέργειας στον καθηγητή – κείμενα με κριτήρια: (α) την ηλικιακή ανάπτυξη των μαθητών και το γεγονός ότι πρώτη φορά έρχονται σε επαφή με τον αρχαίο λόγο· (β) τη θεματική τους σύνδεση με άλλα διδακτικά αντικείμενα της ίδιας τάξης (λ.χ. στην τάξη όπου γίνεται διδασκαλία για τα σχήματα δίνουμε τον ορισμό του κύκλου από τον Αρχιμήδη)· και (γ) το επίπεδο και τις ανάγκες των συγκεκριμένων μαθητών.

2.3.4 Ως προς την κατανόηση του αρχαίου λόγου

Σε κάθε κείμενο παρατίθεται παράλληλο συναφές κείμενο και αναζητούνται οι σχέσεις, οι ομοιότητες ή οι διαφορές της σκέψης του χθες με το σήμερα: στις ομαδικές ασκήσεις ή στα σχέδια εκπαιδευτικής δράσης οι ασκήσεις αναζητούν διαχρονικότητα και κριτική των απόψεων από τους μαθητές.

Στη διδασκαλία της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας δίνεται ολόκληρο το βιβλίο της Οδύσσειας και Ιλιάδας του Ομήρου και όχι σε αποσπασματική μορφή. Η διδασκαλία προβλέπει συνεχείς αναφορές σε όλα τα βιβλία αρχαίων

Ελλήνων συγγραφέων που υπάρχουν στο Γυμνάσιο σε έντυπη ή ηλεκτρονική μορφή (από όλες τις τάξεις), έτσι που μέσα από τη διδασκαλία του ενός φαινομενικά βιβλίου ο μαθητής θα μπορεί να αναγνωρίζει το διακείμενο και την έννοια της συνάντησης λαών, πολιτισμών και σκέψης, διατρέχοντας περισσότερα δημιουργήματα αρχαίου λόγου.

Παράλληλα, ουσιαστική βαρύτητα δίνεται στη διακειμενικότητα/διαθεματικότητα (Κοσεγιάν 2005): η διαπλοκή των μαθησιακών-διδασκικών αντικειμένων γίνεται με αμφίδρομες συνδέσεις και όχι γραμμικά ή διαχωριστικά, νοούμενη ευκαιριακά και κατά περίπτωση, αλλά συνειδητοποιημένα ως απαραίτητη και συνεχώς.

2.3.5 Ως προς τη χρήση των ΤΠΕ

Οι νέες τεχνολογίες αξιοποιούνται στην ανάπτυξη και υλοποίηση των σεναρίων, καθώς παρέχουν πρόσβαση σε ποικίλες πληροφορίες που μπορούν να συνδυάσουν ήχο, εικόνα και κείμενο, ενώ ταυτόχρονα εξασφαλίζεται η ενεργός συμμετοχή των μαθητών. Επιπλέον αξιοποιούνται στην παρουσίαση και εμπέδωση του λεξιλογικού πλούτου μας ανά τους αιώνες.

2.3.6 Ως προς την αξιολόγηση

Η αξιολόγηση νοείται σε διάφορες φάσεις της εκπαιδευτικής διαδικασίας με διαφορετικούς σκοπούς και με διαφορετικά επίπεδα απαιτήσεων (ανάλογα με την εκάστοτε τάξη και τους μαθητές), έτσι που να επιτρέπει την εκφορά μιας συνολικής κρίσης για τον βαθμό επίτευξης των διδασκικών και παιδαγωγικών στόχων και την αποτελεσματικότητα του προγράμματος, και δεν εξαρτά την επίδοση του μαθητή από τελικού τύπου γραπτές εξετάσεις. Γι' αυτό τον λόγο σε συνδυασμό με τις παραδοσιακές μορφές των καθημερινών εργασιών, των τεστ και των διαγωνισμάτων επιλέγονται η ατομική αξιολόγηση (φάκελος μαθητή (portfolio)), η ομαδική αξιολόγηση (σχέδια εργασίας (project)), η αυτοαξιολόγηση, η ετεροαξιολόγηση.

3. Επίλογος

Το νέο ΠΣ για την υποχρεωτική εκπαίδευση στοχεύει στην ικανοποίηση των σύγχρονων κοινωνικών αναγκών και δεδομένων, που επιβάλλουν αναθεώρηση του τρόπου με τον οποίο αντιμετωπίζεται η εκπαιδευτική διαδικασία. Στοχεύει επίσης στην εφαρμογή μαθητοκεντρικών μοντέλων και σύγχρονων διδασκικών πρακτικών. Είναι συνεπώς αυτονόητο ότι οι αλλαγές αυτές απαιτούν εφαρμογή καινοτομιών τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο. Οι ΤΠΕ αποτελούν πολύτιμο εργαλείο για τους σκοπούς αυτούς. Αναμένεται από την πιλοτική εφαρμογή του νέου ΠΣ να αναδειχθούν οι αδυναμίες και τα θετικά σημεία, για να γίνουν βελτιωτικές παρεμβάσεις πριν από τη γενικευμένη εφαρμογή του.

Βιβλιογραφία

- Αναστασιάδη, Α., Ε. Βλέτση, Μ. Μητσιάκη & Β. Χούμα. 2009. “Τα γλωσσικά λάθη μαθητών της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας και ο ρόλος της Γ1 στις πολυπολιτισμικές τάξεις του Γυμνασίου”, στο *Colloque international sur l’interculturel*. [http://www.frl.auth.gr/sites/congres/Interventions/GR/anastassiadis-symeonidis.pdf]
- Αναστασιάδη, Α., Α. Ιορδανίδου, Σ. Χατζησαββίδης & Ε. Ζάγκα. 2011. “Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών για τη Νεοελληνική Γλώσσα: τότε και τώρα”, στο Δ. Κουτσογιάννης, Α. Νάκας, Γ. Παπαναστασίου & Σ. Χατζησαββίδης (επιμ.), *35 χρόνια από τη γλωσσοεκπαιδευτική μεταρρύθμιση*. [http://www.ins.web.auth.gr/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=515&Itemid=168]
- Baynham, M. 2000. *Πρακτικές γραμματισμού*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Beacco, J.-C., M. Byram, M. Cavalli, D. Coste, M. Egli Cuenat, F. Goullier & J. Panthier. 2010. *Guide pour le développement et la mise en œuvre de curriculums pour une éducation plurilingue et interculturelle*. Στρασβούργο: Conseil de l’Europe & DGIV. [www.coe.int/lang/fr]
- Βοσνιάδου, Σ. 2006. *Παιδιά, σχολεία και υπολογιστές: προοπτικές, προβλήματα και προτάσεις για την αποτελεσματικότερη χρήση των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Gutenberg.
- Cope, B. & M. Kalantzis. 1993. *The Powers of Literacy. A Genre Approach to Teaching Writing*. Λονδίνο: The Falmer Press.
- Cosseyan, C. 2009. “Learning Language through Its Diachrony: The Case of Greek Language. A Holistic-Interdisciplinary Tutorial”, στο *Annals of Language and Learning. Proceedings of the 2nd Online Language Conference (IOLC)*. Florida: Universal Publishers. [http://www.universal-publishers.com/book.php?method=ISBN&book=1599428733]
- ΔΕΠΠΣ = Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. 2003. *Διαθεματικό ενιαίο πλαίσιο προγραμμάτων σπουδών*. [http://www.pi-schools.gr/programs/depps/]
- Fleming, M. & D. Little. 2010. *Langues dans et pour l’éducation: apports éventuels des “approches portfolio”* [www.coe.int/lang/fr]
- Ζάγκα, Ε. 2004. *Η συμβολή των μαθημάτων ειδικότητας στη γλωσσική αγωγή: η διδασκαλία της νέας ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας με έμφαση στο περιεχόμενο των γνωστικών αντικειμένων του Αναλυτικού Προγράμματος*. Θεσσαλονίκη: Ενωάλειο Κληροδότημα.
- . Υπό δημοσίευση. “Η διδασκαλία της γλώσσας με βάση το περιεχόμενο ως βασική καινοτομία των νέων ΠΣ της Νέας Ελληνικής Γλώσσας για το Γυμνάσιο”, στο “*Διαθεματικές προσεγγίσεις στη γλωσσική διδασκαλία*” Πρακτικά του 15ου Διεθνούς Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας (Θεσσαλονίκη, 23–25 Νοεμβρίου 2012).
- Κοσεγιάν Χ. 2005. “Διδάσκοντας Ελληνική Γλώσσα ολιστικά, διερευνητικά και διαθεματικά”, *Φιλολογική* 91. Θεσσαλονίκη: Μεταίχμιο, 71–77.
- . 2003. “Με ποιον τρόπο συνδυάζοντας στη διδασκαλία διαδικασία και περιεχόμενο μπορούμε να οδηγηθούμε στην ανάπτυξη κριτικής σκέψης; Πρόταση συγκεκριμένης εφαρμογής”, *Φιλολογική* 85. Θεσσαλονίκη: Μεταίχμιο, 51–55.
- Κωστούλη, Τρ. 2005. “Από τα προγράμματα γραμματισμού στο γραμματισμό της σχολικής τάξης: στατικοί και δυναμικοί τρόποι θεώρησης του κριτικού γραμματισμού”, *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα* 26, 252–70.
- Παπαδοπούλου, Μ. 2005. “Τα πολυτροπικά κείμενα ως μέσον προσέγγισης της γραφής από παιδιά προσχολικής ηλικίας”, *Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού* 6, 120–30. [http://mariapapadopoulou.gr/ar8ra_periodika/17.%20Using%20multimodality%20to%20approach%20writing.pdf]

Α. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗ-ΣΥΜΕΩΝΙΔΗ, Β. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΟΥ, Α. ΙΟΡΔΑΝΙΔΟΥ κ.ά.

- . 2014. “Το πρόγραμμα Pisa στο Νέο Πρόγραμμα Σπουδών για τη γλώσσα”. Ανακοίνωση στο Επιμορφωτικό σεμινάριο “Εκπαίδευση αλλοδαπών και παλινοστούτων μαθητών”.
- Σπαντιδάκης, Γ. 2010. *Κοινωνιο-γνωσιακά πολυμεσικά περιβάλλοντα μάθησης παραγωγής γραπτού λόγου*. Αθήνα: Gutenberg.
- Thürmann, E., H. Vollmer & I. Pieper. 2010. “Langue(s) de scolarisation et apprenants vulnérables”. Στρασβούργο: Conseil de l’Europe, DGIV [www.coe.int/lang/fr]
- Χατζησαββίδης, Σ. 2009. “Γλωσσοδιδασκτικά συνεχή και ασυνεχή της τελευταίας τριακονταετίας: από τον επικοινωνιοκεντρισμό στον κοινωνιοκεντρισμό”, στο Κ. Ντίνας κ.ά. (επιμ.), *Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ως πρώτης/μητρικής, δεύτερης/ξένης γλώσσας. Πρακτικά Συνεδρίου (Νυμφαίο, 4–6 Σεπτεμβρίου 2009)*. [users.auth.gr/sofronis/dimos/docs/ergasia131.pdf]
- Χοντολίδου, Ε. 2000. “Εισαγωγή στην έννοια της πολυτροπικότητας”, *Γλωσσικός Υπολογιστής 1*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 115–18. [http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko1st/thematikes/print/3/index.htm]
- Vosniadou, S. 1997. “Multimedia/02: The Application of Multimedia Technologies in School: Their Use, Effect and Implications: The Scientific Approaches to New Learning Models for New Learning Environments”. Draft Final Report. Scientific and Technological Options Assessment Unit (STOA) Directorate General for Research & European Parliament.

Λέξεις-κλειδιά: διαμορφωτική αξιολόγηση, διαφοροποιημένη παιδαγωγική, διδασκτικά σενάρια, διδασκαλία γλώσσας μέσω γνωστικών αντικειμένων, εποικοδομισμός, καλλιέργεια προφορικού λόγου, κριτικός γραμματισμός, μαθητοκεντρική διδασκαλία, ομαδοσυνεργατική μέθοδος, πολυγραμματισμοί, στρατηγικές, σχέδια εργασίας, ΤΠΕ.